

SOSTEn kärkitavoite

Edistetään kansanterveyttä terveysterusteisella verolla

Nykytila ja kehittämiskohteet

Sosiaali- ja terveyspolitiikan painopisteen on oltava hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä sekä terveyserojen kaventamisessa. Raskaiden ja kalliiden korjaavien toimenpiteiden vähentäminen on myös taloudellisesti kannattavaa. Epäterveellisestä ruokavaliosta aiheutuvat kansansairaudet ovat merkittävä ongelma Suomessa. Sen lisäksi, että ne vaikuttavat ihmisten terveyteen, työ- ja toimintakykyyn sekä elämänlaatuun, kuormittaa niiden hoito terveydenhuoltoa.

Etenkin lasten ruokavaliossa makeat maitotuotteet ja sokeroidut murot ovat merkittäviä sokerilähteitä, karkeista ja limsoista puhumattakaan. Sokeri ei kuitenkaan ole ainoa, eikä edes suurin haaste ruokavaliossamme. Sokerin rinnalla suolalla ja rasvan laadulla on merkittävä vaikutus terveyteemme. Sekä lasten että aikuisten ruokavaliossa suolaa on reilusti yli suositeltavan saannin. Yhdeksän kymmenestä aikuisesta saa ruokavaliostaan liikaa suolaa. Runsaalla suolan käytöllä on yhteys kohonneeseen verenpaineeseen. Runsas suolan saanti lisää sydän- ja verisuonisairauksien vaaraa myös verenpaineesta riippumatta. Myös rasvan laatu on suomalaisen ruokavaliion haaste. Liiallinen tyydyttyneen, kovan rasvan saanti on haitallista muun muassa sydämen, aivojen ja verisuonten terveydelle. Ravitsemussuosituksen mukaan kovan rasvan saannin tulisi olla alle 10 prosenttia päivän energiasta. Tähän pääsee vain viisi prosenttia aikuisista.

Verotus on yksi väline vaikuttaa siihen, että ruokaympäristömme tukisi nykyistä terveellisempiä valintoja. Suomessa verotuksen pitkä linja on ollut vähittäinen siirtymä työn verotuksesta välilliseen verotukseen eli haitta- ja kulutusverotukseen. Tämä on perusteltu suunta. Siirtymät on toteutettava hallitusti ja muutosten kokonaisvaikutukset huomioiden.

SOSTEn suositukset vaalikaudelle:

- Terveysterusteisen valmisteveron selvitystyö on käynnistettävä syksyllä ministeri Saarikon lupauksen mukaisesti. Työryhmän kokoonpanon on oltava poikkihallinnollinen ja mukana tulee olla myös kansanterveyden ja hyvinvoinnin asiantuntijoita.
- Työryhmän tulee selvittää yhtenä mallina terveysterua, joka perustuu porrastettuun aineosaverotukseen sokerin, suolan ja kovan rasvan osalta.

Suomessa on otettava käyttöön terveysterusteinen valmistevero, joka kohdistuu sokeriin, suolaan ja kovaan rasvaan. Kansanterveydellisesti paras veromalli on sellainen, jossa vero asetetaan tuoteryhmäkohtaisesti ja siitä tehdään progressiivinen siten, että sokerin, suolan ja kovan rasvan määrän noustessa tuotteessa, myös veroprosentti kohoaa. Käytännössä kaikki elintarvikkeet olisivat verotuksen piirissä, mutta kaikista tuotteista ei kannettaisi veroa niiden

ravintoainepitoisuuksien perusteella.

Veromallin suunnittelussa voidaan hyödyntää Suomessa vuodesta 2000 lähtien käytössä ollutta Suomen Sydänliiton ja Suomen Diabetesliiton ylläpitämää elintarvikkeiden merkitsemisjärjestelmää, Sydänmerkkiä. Se sisältää tuoteryhmittäin rasvan määrän ja laadun sekä suolan ja sokerin suhteen kriteerit terveelliselle ruokavaliolle. Näitä kriteerejä hyödyntämällä voidaan rakentaa järjestelmä, joka asettaa rajat verotettaville tuotteille. Sydänmerkki-kriteeristö toimisi rajana, jonka alittuessa veroa ei kannettaisi. Tämä myös vähentäisi verotuksesta aiheutuvaa hallinnollista taakkaa. Verotettavien tuotteiden joukkoon valikoitaisiin myös kriteeristön ulkopuolisia tuotteita, kuten esimerkiksi makeiset, suklaat sekä makeat ja suolaiset naposteltavat. Veron ulkopuolelle puolestaan rajattaisiin tuotteet, joiden verottaminen ei olisi linjassa veron tavoitteen eli terveellisen ravitsemuksen edistämisen kanssa. Tällaisia olisivat esimerkiksi hedelmät, marjat ja kasvikset.

Vero on mahdollinen toteuttaa sekä EU:n että hallinnoitavuuden näkökulmasta

Vuonna 2013 valmistui valtiovarainministeriön selvitys sokeriveron käyttöönoton edellytyksistä. Työryhmä vertaili eri veromalleja ja arvioi niiden soveltuvuutta ja vaikutuksia, mutta epäili verojen yhteensopivuutta EU-säännösten näkökulmasta.

SOSTEn terveysveroselvitys osoittaa, että sokeriveroraportin jälkeen sekä EU-oikeudelliset että informaatiotekniset esteet terveysverotukselle ovat vähintäänkin madaltuneet, elleivät jopa poistuneet. EU:n kuluttajainformaatioasetuksen soveltaminen on nyt pakottavaa ja tiedot tuotteen ravintoainepitoisuuksista ovat saatavilla. Kansainvälisiä esimerkkejä toimivista terveysveroista on yhä useampia. Hallinnollista taakkaa voidaan vähentää sekä automatisoinnilla että rajaamalla pienet tuottajat veron ulkopuolelle.

Veron vaikutukset

Vaikka terveysperusteisen valmisteveron asettaminen voi tuottaa hallinnollista taakkaa ja kustannuksia, kansanterveydelliset hyödyt ja verotulot tekisivät siitä kannattavan myös taloudellisesti. Laaja ja riittävän kireä terveysperusteinen valmisteverotus tuottaisi mittavia terveyshyötyjä. Kulutuskäyttäytymistä muuttamalla verotus ehkäisisi ylipainoa ja kansansairauksia. Veromalliin rakennettu porrastus kannustaisi ja ohjaisi elintarviketuottajia muokkaamaan reseptiikkaansa ja siten valmistamaan nykyistä terveellisempiä tuotteita.

Terveysvaikutusten lisäksi verolla olisi suotuisia fiskaalisia vaikutuksia. SOSTE on arvioinut, että lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä terveysperusteista verotusta kehittämällä kerättäisiin merkittäviä verotuloja. Esimerkiksi laajan makeisveron toteuttaminen voisi tuottaa aluksi jopa 300–500 miljoonan euron lisätulot valtiolle. Mitä laajapohjaisempi terveysvero toteutettaisiin,

sitä suuremmat olisivat myös aluksi kertyvät tulot. Pitkällä aikavälillä kuluttajien ja yritysten käyttäytymisen ja tuotevalikoiman muuttuessa verokertymä luonnollisesti pienenesi, mutta samalla kansanterveydelliset hyödyt kasvaisivat merkittävästi. Vaikuttavan verotason määrittäminen edellyttää sellaisen hintatason löytämistä, johon kuluttajat alkavat reagoida kulutustaan muuttamalla.

SOSTE pitää tärkeänä, että veroa selvittävä työryhmä on poikkihallinnollinen ja että mukana on myös kansanterveyden ja hyvinvoinnin asiantuntijoita. Poikkihallinnollisuutta on kannattanut myös maa- ja metsätalousministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö.

Lisätietoja:

pääekonomisti Jussi Ahokas, jussi.ahokas@soste.fi, p. 050 308 6870

yhteiskuntasuhdepäällikkö Ulla Kiuru, ulla.kiuru@soste.fi, p. 040 744 0888

Lue lisää SOSTEn kärkitavoitteista: soste.fi/tietoa-sostesta